

Κανονικόν Δίκαιον: παρελθόν, παρόν, μέλλον

†Μητροπολίτου Κρήνης κ. Κυρίλλου

Η Εκκλησία οικοδομείται επί της πέτρας: “Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇπέτραοἰκοδομήσω μου τὴνἐκκλησίαν”. Αυτή είναι μια εμβληματική φράση που ασφαλώς αποτελεί την προμετωπίδα όλων των χριστιανικών Ομολογιών, της Ρωμαιοκαθολικής αυτονοήτως συμπεριλαμβανομένης, χωρίς βεβαίως να χρειάζεται να υιοθετεί κανείς τη ρωμαιοκαθολική ερμηνεία στο χωρίο αυτό. Και παρότι ο άνθρωπος έχει την εμπειρία της αλλαγής και της μεταβλητότητας πολλών πραγμάτων στον κόσμο που ζει, η επί της Πέτρας θεμελιωμένη Εκκλησία παραμένει αμετάβλητη.

Με βάση όμως αυτά τα λόγια του Χριστού θα μπορούσαμε να αποδώσουμε στην Εκκλησία το κατηγορηματικό του απολύτως αμετάβλητου; Είναι το σιδηρόπλοιο αμετάβλητο στην Εκκλησία; Αυτό δεν είναι μόνο ένα θεωρητικό ή ακαδημαϊκό ερώτημα, γιατί η απάντηση στο ερώτημα αυτό σηματοδοτεί τη στάση της Εκκλησίας απέναντι στα θέματα και τα προβλήματα που έθετε και θέτει διαμέσων των αιώνων η εκάστοτε πραγματικότητα, που κάθε φορά συντίθεται από ποικιλία εναλλασσόμενων παραγόντων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι δογματικές προτάσεις αληθείας είναι αμετάβλητες και υποχρεωτικές διαχρονικά. Πέρα όμως τα δόγματα, υπάρχουν και οι Κανόνες που αποσκοπούν να ρυθμίσουν θέματα διοίκησης, ποιμαντικά θέματα, θέματα λατρείας και τάξεως στη λειτουργία του εκκλησιαστικού σώματος. Είναι πάντα η διάκριση των δογμάτων από τους κανόνες απολύτως σαφής, ώστε να μην υπάρχει ενίοτε σύγχυση ως προς τη φύση τους;

Στον Προτεσταντισμό λέμε με μεγαλύτερη ευκολία ότι οι κανόνες αποτελούν Jus Humanum. Αυτό όμως αποστερεί την οποιαδήποτε σχέση τους με τη Βίβλο, σε μια Ομολογία μάλιστα που τονίζει την Αγία Γραφή ως πρωταρχική πηγή Αποκάλυψης; Στο Ρωμαιοκαθολικισμό επιχειρούν κάποιοι τη διάκριση ανάμεσα στο Jus Divinum και στο Jus Humanum. Το ερώτημα είναι, εάν και ποιά σχέση υπάρχει μεταξύ τους. Θα ήταν δύσκολο να αρνηθεί κανείς την οποιαδήποτε σχέση, όταν η Constitutio Lumen Gentium (8) επισημαίνει, ότι αφού η Εκκλησία είναι η κοινότητα η εξοπλισμένη με ιεραρχικά όργανα αλλά και το μυστικό σώμα του Χριστού, η ορατή σύναξη αλλά και η πνευματική κοινότητα, τότε στην επί γης Εκκλησία στην οποία έχουν δωρηθεί ουράνιες δωρεές αυτά δεν θα πρέπει να θεωρούνται ως δύο πράγματα, αλλά συνιστούν μια μοναδική

σύνθετη πραγματικότητα που συντίθεται από το ανθρώπινο και στο σύνθετο στοιχείο. Στο σημείο αυτό γίνεται η κατ' αναλογία αναγωγή στο μυστήριο του ενανθρωπήσαντος Λόγου, όπου Θεότητα και ανθρωπότητα είναι άρρηκτα ενωμένοι.

Εάν όμως δεχθούμε ότι το Κανονικό Δίκαιο είναι ανθρώπινο Δίκαιο, δεν παραβιάζουμε τη διάταξη του 2. Κανόνα της Συνόδου της Πενθέκτης που μεταξύ άλλων απαγορεύει οποιαδήποτε αλλαγή ή κατάργηση των Κανόνων; Ο 2. Κανόνας αυτής της συνόδου δεν ανήκει στην κοινή μας παράδοση; Είναι τόσο εύκολη η υπέρβαση του; Όταν οι Πατέρες της Εκκλησίας που θέσπισαν τους Κανόνες χαρακτηρίζονται ως σάλπιγγες του Πνεύματος, πως μπορούμε να το ξεπεράσουμε αυτό;

Η οργανική δομή της Εκκλησίας ως του σώματος του Χριστού συνιστά μια ιδιαίτερη τάξη που απορρέει από το είναι της από την ουσία της. Από την αρχή της ιστορικής της παρουσίας έχει καθορισμένη μορφή δομής. Είναι γεγονός ότι αυτές οι μορφές της ιστορικής της παρουσίας αλλάζουν. Μια ιστορική μορφή στην πορεία της ιστορίας αντικαθίσταται από μια άλλη. Εν τούτοις, παρόλες τις διαφορετικές ιστορικές μορφές υπάρχει κάτι που παραμένει σταθερό, ένας σταθερός πυρήνας. Αυτός ο πυρήνας δεν είναι παρά η δογματική διδασκαλία. Η εκκλησιαστική ζωή μπορεί να λάβει μόνο εκείνες τις μορφές που ανταποκρίνονται στην ουσία της Εκκλησίας και είναι ικανές να εκφράσουν την ουσία της σε δεδομένες ιστορικές συνθήκες.

Η δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας ενσαρκώνεται στην εκκλησιαστική ζωή. Η ενσάρκωση όμως είναι σχετική και ουδέποτε πλήρης. Η ιστορική ζωή της Εκκλησίας δεν είναι ικανή να εκφράσει την ουσία της Εκκλησίας στην πληρότητά της. Είναι όμως συνδεδεμένη με τις γενικές ιστορικές συνθήκες της εκάστοτε εποχής. Η Εκκλησία επιδιώκει, κάτω από τις δεδομένες κάθε φορά ιστορικές συνθήκες να λάβει τη μορφή που κατά πληρέστερο τρόπο θα εξέφραζε την ουσία της και τη δογματική της διδασκαλία. Η ιστορική πλευρά της Εκκλησίας ούτε μπορεί να απολυτοποιηθεί, αλλά ούτε και να αγνοηθεί, απορροφούμενη από τη χαρισματική της διάσταση, περιπίπτοντας έτσι σε εκκλησιαστικό Μονοφυσιτισμό.

Η Εκκλησία είναι ένας θεανθρώπινος οργανισμός πεπληρωμένος από χάρη: *"Ubienim Ecclesia, ibiet Spiritus Dei; Etubi Spiritus Dei, illic Ecclesia, etomnisgratia"*. Σε αυτό το πλαίσιο μπορούμε να πούμε ότι οι κανόνες δεν διαθέτουν υποχρεωτικό εξαναγκαστικό χαρακτήρα των πολιτικών Νόμων, αλλά χρησιμεύουν ως οδοδείκτες σ' αυτό που είναι ο σκοπός της

Εκκλησίας, δηλ. η σωτηρία του ανθρώπου. Μακριά από οποιαδήποτε επιδίωξη αναγκαστικής επιβολής της ακρίβειας, αλλά και μακριά από οποιαδήποτε κατάχρηση μιας χαλαρής εφαρμογής τους για ποιμαντικούς δήθεν λόγους ή κανονική δικαιοταξία προσβλέπει σ' αυτό που θεωρεί δίκαιο και ορθό, για τη θεραπεία των παθών και την ίαση των ψυχών. Στο Κανονικό Δίκαιο ασφαλώς δεν υπάρχουν ποινές με την έννοια της τιμωρίας, όπως συμβαίνει στους κοινούς ποινικούς νόμους, αλλά οι συνέπειες της μη τήρησης τους έχει απολύτως ένα παιδαγωγικό χαρακτήρα, ώστε ο καθένας να ανευρίσκει και να απολαμβάνει αυτό που είναι ορθό και δίκαιο γι' αυτόν.

Μπορούμε στ' αλήθεια να πούμε, ότι το Κανονικό Δίκαιο της Εκκλησίας με αυτά τα χαρακτηριστικά που εκτέθηκαν παραπάνω είναι όντως Δίκαιο; Αν πρέπει να μιλήσουμε για Δίκαιο στην Εκκλησία, μπορούμε να μιλήσουμε για θείο και ανθρώπινο Δίκαιο ως δύο ξεχωριστές οντότητες;

Οι κανόνες, όπως ακριβώς και τα Δόγματα, έχουν θεία την έμπνευση, αυτό όμως δε σημαίνει, ότι τα δύο αυτά ταυτίζονται. Η διαφορά ανάμεσα στα δόγματα και τους Κανόνες ίσως να μην ευρίσκεται στην πηγή της γένεσής τους και της ύπαρξής τους, αλλά στο γεγονός, ότι τα δόγματα είναι απόλυτες αλήθειες και ότι οι κανόνες είναι η εφαρμογή αυτών των αληθειών στην ιστορική ύπαρξη της Εκκλησίας. Η αλήθεια που οι κανόνες εκφράζουν δεν είναι καθ' εαυτή απόλυτη. Το περιεχόμενο των Κανόνων δεν είναι αυτή η αλήθεια καθ' εαυτή, αλλά ο τρόπος με τον οποίο εκφράζεται μια δογματική αλήθεια σε μια συγκεκριμένη συγκυρία της εκκλησιαστικής ζωής. Μπορούμε δηλ. να πούμε ότι οι Κανόνες εκφράζουν το αιώνιο μέσα στο χρονικό και εναλλασσόμενο; Αν δεν μπορούμε να το πούμε αυτό, τότε τι άλλο θα μπορούσαμε να πούμε;

Είναι γνωστό ότι οι Κανόνες τέθηκαν στην Αρχαία Εκκλησία από Συνόδους, Τοπικές και Οικουμενικές. Το γεγονός αυτό πυροδοτεί τη συζήτηση που γίνεται στις μέρες μας για τη συνοδικότητα, ιδιαίτερα στη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Ο συνοδικός θεσμός προέκυψε από το σώμα και την εμπειρία της εκκλησιαστικής κοινότητας που τελεί τη Θεία Ευχαριστία. Η ζωή της ευχαριστιακής κοινότητας που τελεί τη Θ. Ευχαριστία υπό τον Επίσκοπο είναι συνοδική. Ο Επίσκοπος ως προϊστάμενος της Ευχαριστίας εκφράζει την ενότητα της τοπικής Εκκλησίας και δι' αυτού δημιουργείται η κοινωνία και η ενότητα των κατά τόπους Εκκλησιών. Αυτό εξηγεί γιατί η σύνθεση των συνόδων υπήρξε εξ αρχής επισκοπική, ιδιαίτερα μετά και τη θέσπιση του 5. Κανόνα της Α' Οικ. Συνόδου που προέβλεψε την εκλογή Επισκόπων μιας Επαρχίας μόνο

από Επισκόπους της Επαρχίας που συνήρχοντο σε Σύνοδο υπό τον Μητροπολίτη, δηλ. τον Επίσκοπο της πρωτεύουσας της Επαρχίας. Θα μπορούσαμε να ονομάσουμε τον 34. Κανόνα των Αποστόλων ως το “Χρυσό” Κανόνα της Συνοδικότητας, τόσο γιατί αναδεικνύει τη σημασία του συνοδικού θεσμού ως γεγονός κοινωνίας των τοπικών Εκκλησιών, όσο και γιατί προβάλλει το λειτούργημα του Πρώτου όχι ως σχέση υποταγής αλλά ως σχέση ισότιμης αλληλεξάρτησης με τους άλλους Επισκόπους. Ο Πρώτος τίποτα δεν μπορεί να κάνει χωρίς τη γνώμη των Επισκόπων, αλλά και οι Επίσκοποι δεν προβαίνουν σε ενέργειες που αφορούν όχι απλά τη δική τους Επισκοπή αλλά και τις άλλες τοπικές Εκκλησίες δίχως τον Πρώτο. Η Σύνοδος δεν είναι υπεράνω των τοπικών Εκκλησιών, αλλά η έκφραση της κοινωνίας και της ενότητας τους. Το αντίθετο θα σήμαινε τη δημιουργία, μιας πυραμιδοειδούς παγκόσμιας οργάνωσης, κατ’ επίφαση συνοδικής, το συλλογικό υποκατάστατο ενός οικουμενικού υπερ επισκόπου. Αυτόν τον πυραμιδοειδή χαρακτήρα βλέπει ένας Ορθόδοξος στην οργάνωση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας.

Είναι γνωστό ότι το κείμενο της Ραβέννας αναγνωρίζει συνοδικότητα σε τοπικό, επαρχιακό και παγκόσμιο επίπεδο. Όλα αυτά ισχύουν στη θεωρία, το ερώτημα είναι αν λειτουργούσαν ή λειτουργούν και στην πράξη. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν είναι αδιάφορη για το κανονικό Δίκαιο. Πώς θα πρέπει να προχωρήσουμε στο παρόν και στο μέλλον και τι θα μπορούσε να υποδείξει σχετικά το Κανονικό Δίκαιο; Είναι δυστυχώς γεγονός ότι η εξατομίκευση της εκκλησιαστικής ζωής δεν έχει αλλοιώσει μόνο το ήθος των πιστών, αλλά έχει διαβρώσει τη λειτουργία του θεσμού του Επισκόπου. Ως αποτέλεσμα της εκκοσμίκευσης δημιουργείται η πυραμιδική και εξουσιαστική αντίληψη της Εκκλησίας, όπου ο Επίσκοπος λειτουργεί ως μονάρχης και διοικεί αυταρχικά την εκκλησιαστική κοινότητα. Απέναντι σ’ αυτή τη στάση που πολλές φορές αποτελεί την πραγματικότητα οφείλει να αντιπαρατεθεί το γεγονός, ότι η ενότητα δεν είναι κάτι το δεδομένο που επιβάλλεται αυταρχικά ως αλάθητη εξουσία, αλλά έκφραση κοινής πίστης, λατρείας και ζωής της Εκκλησίας. Η Σύνοδος – θεωρητικά βεβαίως πάντα – δίχως να είναι μια δομή υπεράνω των τοπικών Εκκλησιών, συνδέει οργανικά τις τοπικές Εκκλησίες. Η συνοδικότητα οφείλει να αποτελεί γεγονός κοινωνίας και ενότητας, εκφράζοντας τη ζωή κάθε τοπικής Εκκλησίας αλλά και τη ζωή των τοπικών Εκκλησιών.

Έκπληξη για μας τους Ορθόδοξους – που βιώνουμε κατά το μάλλον ή ήττοντη συνοδικότητα και στα τρία επίπεδα, το τοπικό, το επαρχιακό και το (μάλλον ανύπαρκτο στην πράξη δυστυχώς) παγκόσμιο- προκαλεί η

επισήμανση του Πάπα Φραγκίσκου ότι η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία έχει να μάθει από την Ορθόδοξη για τη συνοδικότητα. Ο Πάπας Φραγκίσκος επεσήμανε: “The journey of Synodality undertaken by the Catholic Church is and must be ecumenical, just as the ecumenical journey is synodal”.

Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία ύστερα από τη Β΄ Βατικανή Σύνοδο και τη δημιουργία των τοπικών Επισκοπικών Συνελεύσεων βρίσκεται σήμερα σε μια νέα πορεία προσέγγισης της συνοδικότητας. Αυτό που ίσως μπορεί να μάθει καλύτερα από την Ορθόδοξη Εκκλησία είναι ότι η καθολικότητα και η πληρότητα δεν αφορούν την οικουμενική Εκκλησία ή απλώς τη συλλογικότητα των Επισκόπων, αλλά πρωτίστως κάθε τοπική Εκκλησία. The first document of the Orthodox – Catholic international dialogue stated: “Since Christ is one for the many, so in the Church which is his body, the one and the many, the universal and the local, are necessarily simultaneous”. Όταν δεν αναγνωρίζεται η πληρότητα και η καθολικότητα της κάθετοπικής Εκκλησίας ουσιαστικά δεν μπορούμε να κάνουμε λόγο για συνοδικότητα. Η Εκκλησία δεν είναι ένας παγκόσμιος ιεραρχικός οργανισμός με επί μέρους τμήματα τις κατά τόπου Εκκλησίες, αλλά κάθε τοπική Εκκλησία είναι μία πλήρης και καθολική Εκκλησία. Η ενότητα των τοπικών Εκκλησιών ως ομόκεντρων και πλήρως εφαπτόμενων κύκλων είναι η μία ανά την Οικουμένη Εκκλησία. Στη Β΄ Βατικανή Σύνοδο το Πρωτείο του Πέτρου τίθεται εξ αρχής ως βάση της Εκκλησιολογίας. Η Εκκλησία κυβερνάται υπό του διαδόχου του Πέτρου και *subsistit in Ecclesia Catholica*. Ο Πάπας είναι η ορατή κεφαλή της Εκκλησίας. Παράλληλα όμως προς τη μοναρχία του Πάπα η Β΄ Βατικανή Σύνοδος κάνει αναφορά στο σώμα των Επισκόπων, στην αποστολική διαδοχή, στο λειτούργημα του Επισκόπου ως πλήρωμα του μυστηρίου της ιερωσύνης. Όλα όμως αυτά υφίστανται σε αποκλειστική σχέση και κοινωνία με τον Επίσκοπο Ρώμης. Παρομοίως η ίδια η σύνοδος τίθεται υπό την απόλυτη δικαιοδοσία του Πάπα, καθόσον μόνο αυτός έχει το δικαίωμα σύγκλησης, Προεδρίας και επικύρωσής της.

Ωστόσο η Β΄ Βατικανή Σύνοδος εγκαινίασε ένα είδος διπλής – θα λέγαμε – Εκκλησιολογίας στην Καθολική Εκκλησία. Η κατά κάποιο τρόπο αναγνώριση της καθολικότητας και των τοπικών Εκκλησιών και η θέσπιση της συλλογικότητας των Επισκόπων με την παράλληλη διατήρηση της υπό τον Πάπα παγκόσμιας Εκκλησιολογίας προκαλεί εντάσεις και προβλήματα. Για το λόγο αυτό ο Πάπας ενδιαφέρεται να επανέλθει με σοβαρό τρόπο η περί συνοδικότητας συζήτηση στην Καθολική Εκκλησία και να διερευνηθεί σε πνεύμα αδελφικής

συναντίληψης ή Ορθόδοξη παράδοση περί συνοδικότητας. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αισθάνεται την ανάγκη της συνοδικότητας τόσο *adintr*, όσο και *adextra*.

Η συνοδικότητα αφορά την κοινωνία και ενεργό συμμετοχή όλων των μελών της τοπικής Εκκλησίας στη ζωή της σε όλα τα επίπεδα από την ενορία και την Επισκοπή ως τη σύνοδο μιας τοπικής Εκκλησίας. Ωστόσο, εάν η Δύση αντιλαμβάνεται τη συνοδικότητα ως τόπο ή ως στιγμή όπου όλοι, λαϊκοί και κληρικοί δρουν μόνο από κοινού προκειμένου να καταλήξουν σε κάποια εκκλησιαστική, δογματική ή κανονική απόφαση, όποια και αν είναι αυτή, θα πρέπει να ειπωθεί με σαφήνεια ότι τέτοια συνοδικότητα στην Ανατολή δεν υπάρχει. Τα τελευταία χρόνια στη Δύση έχουν σχηματισθεί ομάδες προβληματισμού για να συζητήσουν περί του τι ακριβώς είναι η συνοδικότητα ή του τι θα πρέπει να είναι. Ο προβληματισμός αυτός που αρχίζει σε επίπεδο ενορίας πρέπει στη συνέχεια να παρουσιάζεται σε επίπεδο επισκοπής, έπειτα σε επίπεδο επισκοπικών συνελεύσεων, μετά σε επίπεδο Γενικής Συνόδου στη Ρώμη, για να φτάσουν τελικά στην κορυφή του λόφου ή της πυραμίδας, προκειμένου να προταθούν στον Πάπα. Το Πρωτείο και το Αλάθητο δεν μπορούν όμως να καταργούν τη συνοδικότητα. Ο Ορθόδοξος – Καθολικός διεθνής διάλογος επισημαίνει ότι “the primatial and synodaldimension of the Church at the local and regional levels, should also exist at the universal level”. Επισημαίνει ακόμα: “Primacy at all levels is a practice firmly grounded in the canonical tradition of the Church”.

Στην ελληνική η λέξη “σύν-οδο” είναι θεμελιώδες να διευκρινιστεί η έννοια και το πραγματικό αντικείμενο της ελληνικής πρόθεσης “συν”. Δεν αναφέρεται απλά σε μια κοινή πορεία αλλά και σε κάποιον με τον οποίο ολοκληρώνεται και πραγματοποιείται αυτή η πορεία. Η έννοια της συνόδου ίσως δεν είναι απλά εκείνη του “όλοι μαζί”, αλλά και εκείνη “του πορεύομαι με”. Είναι το πρόσωπο με το οποίο η πρόθεση “συν” μας συνδέει και μας φέρνει κοντά. Αυτό το “συν”, αυτό το “με” συνδέει εμάς τους Χριστιανούς και μας οδηγεί σε ένα πρόσωπο που είναι ο Χριστός. Δεν πρόκειται μόνο για μια πορεία “όλων μαζί”, αλλά για μια “πορεία όλων μαζί με το Χριστό”. Αυτό ακριβώς σημαίνει ότι η συνοδικότητα υπερβαίνει τη συλλογικότητα. Η ζωή των Χριστιανών δεν ήταν ποτέ μια μορφή δημοκρατίας στην οποία όλοι αποφασίζουν για όλα αποκλειστικά με βάση πλειοψηφικούς κανόνες. Η συνοδικότητα είναι κάτι πολύ περισσότερο, είναι ένα βίωμα, μια εμπειρία και σε κάθε περίπτωση ένα αγώνισμα, το αποτέλεσμα του οποίου δεν είναι εξ αρχής δεδομένο. Καλούμαστε σήμερα να θέσουμε στο κέντρο του ενδιαφέροντος και τη

συνοδικότητα που αν δεν διασαφηνιστεί αρκούντως η έννοιά της υπάρχει ο κίνδυνος να κατανοηθεί μόνο ως “Χριστιανικός κοινοβουλευτισμός”, επιτρέποντας να εκφράζουμε απόψεις για όλους και για όλα”.

Στην έναρξη της 3^{ης} Χιλιετίας είναι γνωστές οι γενικές κατηγορίες προβλημάτων που αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει η Εκκλησία στην ιστορική της πορεία:

1. Τα Χριστολογικά προβλήματα κυριάρχησαν στη 1^η Χιλιετία.

2. Τα Εκκλησιολογικά προβλήματα της 2^{ης} χιλιετίας που συγκαιφαιολούνται σε 3 κατηγορίες: α) Τον Εκκλησιολογικό Ριτουαλισμό για τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, β) Τον Εκκλησιολογικό Κονφεσιοναλισμό για τις προτεσταντικές Εκκλησίες και γ) Τον Εκκλησιολογικό εθνοφυλετισμό για τις Ορθόδοξες Εκκλησίες. Έτσι φτάνουμε στην 3^η Χιλιετία, όπου δίπλα στα εκκλησιολογικά προστίθενται και τα ανθρωπολογικά προβλήματα που μας προκαλεί η βιο-επιστήμη τις τελευταίες δεκαετίες, που ασφαλώς δεν είναι καθόλου αδιάφορα για το Κανονικό Δίκαιο και ζητούν την επίλυση τους. Η βάση και το θεμέλιο των εκκλησιολογικών προβλημάτων ήταν η υιοθέτηση της αρχής της εκκλησιαστικής συνεδαφικότητας στον εκκλησιαστικό βίο, όπως την ξεκίνησαν και την επέβαλαν οι Σταυροφορίες, τον 13^ο αι., τη συνέχισαν οι Προτεστάντες με τη Διαμαρτύρηση, το 16^ο αι. και την υιοθέτησαν από τον 19^ο αιώνα και οι Ορθόδοξοι. Μπροστά σε αυτό το κραυγαλέο αντιεκκλησιολογικό φαινόμενο της συνεδαφικότητας που ταλάνισε και ταλανίζει ακόμα την Εκκλησία, μεταξύ των Ρωμαιοκαθολικών, Προτεσταντών και Ορθοδόξων, μόνον οι τελευταίοι αντέδρασαν συνοδικά καθ’ όλη τη διάρκεια τον 19. αιώνα, προσπαθώντας – ανεπιτυχώς θα έλεγε κανείς – να αντιμετωπίσει το καρκίνωμα της συνεδαφικότητας. Έχει ιδιαίτερη σημασία να υπενθυμίσουμε εδώ, ότι η πρώτη ίδρυση Λατινικού Πατριαρχείου στο Ιεροσόλυμα το 1099 ήταν καρπός στρατιωτικοπολιτικής πρωτοβουλίας και επιβολής των Σταυροφοριών. Η δεύτερη όμως ίδρυση ενός Λατινικού Πατριαρχείου στα Ιεροσόλυμα το 1847 ήταν καρπός καθαρά εκκλησιαστικής πρωτοβουλίας, γι’ αυτό υπήρξε εξ άλλου και συνοδική αντίδραση εκ μέρους των άλλων 4 Πατριαρχείων της Ανατολής.

Η πολιτική ενέργεια των Σταυροφόρων να ιδρύσουν αυθαίρετα κατά τόπους Εκκλησίες στα εδάφη προϋπαρχουσών κατά τόπους Εκκλησιών στην Ανατολή (1099 στην Ιερουσαλήμ, 1100 στην Αντιόχεια, 1191 στην Κύπρο και 1204 – 1261 στην Κωνσταντινούπολη) μετατρέπεται τον 19. αιώνα πολύ μετά τις Σταυροφορίες σε επίσημη εκκλησιαστική στάση

παρά την προφανή αντικανονικότητά της. Η ενέργεια αυτή συνιστούσε αντικανονική εισπήδηση στο έδαφος άλλης Εκκλησίας. Η σύσταση άλλης Εκκλησίας στο έδαφος μιας άλλης Εκκλησίας δημιούργησε το μεγαλύτερο εκκλησιολογικό πρόβλημα της 2. Χιλιετίας που κληροδοτήθηκε και στην 3. Χιλιετία. Είναι η συνεδαφικότητα, για την οποία οι Οικουμενικές Σύνοδοι της πρώτης Χιλιετίας ομιλούν καταδικαστικά, προκαλώντας “σύγχυση των Εκκλησιών”, όπως επισημαίνει ο 2. Κανόνας της Β΄ Οικουμενικής Συνόδου.

Η Σύνοδος των Πατριαρχών της Ανατολής το 1848 κατεδίκασε με συνοδική εγκύκλιο ποιμαντικού χαρακτήρα και άμυνας ενώπιον της νεοφανούς μισσιοναριστικής απόπειρας εκκλησιαστικής συνεδαφικότητας και προστασίας από το σφετερισμό του τοπικού ποιμνίου. Στη Σύνοδο το 1848 έρχεται, όπως φαίνεται, να απαντήσει η Α΄ Βατικάνιος Σύνοδος, 22 χρόνια μετά, που διακηρύσσει την υπερδικαιοδοσία του Πάπα, την Παγκόσμια δικαιοδοσία του και ως εκ τούτου υπερόρια εφ’ όλων των Χριστιανών και εφ’ όλης τη Υψηλίου. Αυτό ακριβώς που η Συνοδική Εγκύκλιος κατεδίκασε. Και στην περίπτωση της Εκκλησίας της Βουλγαρίας (1870) έχουμε μια ανάλογη αντιεκκλησιαστική ενέργεια και όχι ίσως τυχαία, το ίδιο έτσι με την συνοδική κατοχύρωση της εκκλησιαστικής συνεδαφικότητας από την Εκκλησία της Ρώμης. Συνίσταται δηλαδή μια άλλη Εκκλησία από πρωτοβουλία των Βουλγάρων μέσα στην Κωνσταντινούπολη το 1870, μέσα στο έδαφος του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Η Πανορθόδοξη Σύνοδος της Κωνσταντινουπόλεως το 1872 θα καταδικάσει ως αίρεση τον εθνοφυλετισμό.

Όσο από το 1920 έως σήμερα οι Ορθόδοξοι ανά τον κόσμο στο χώρο της λεγόμενης Διασποράς υιοθετούν αυτό που συνοδικά το 1972 κατεδίκασαν ως εκκλησιολογική αίρεση την αντιεκκλησιαστική και αντικανονική συνεδαφικότητα. Οι εθνικές Ορθόδοξες Εκκλησίες καθιερώνουν πλέον και σύμφωνα με τον καταστατικό τους μια παγκόσμια εθνοεκκλησιαστική δικαιοδοσία κατ’ αναλογία της Ρωμαιοκαθολικής βατικάνιας παγκόσμιας δικαιοδοσίας που θεωρητικά φαίνεται να καταδικάζουν. Έτσι οι Ορθόδοξοι ακολουθούν πιστά τους Ρωμαιοκαθολικούς στην Εκκλησιολογία που καθιέρωσε η Α΄ Βατικανή Σύνοδος, γενόμενοι αμφοτέρω, Ρωμαιοκαθολικοί και Ορθόδοξοι, χωρίς να εξαιρούνται σ’ αυτό και οι Προτεστάντες, συνυπεύθυνοι για την έναρξη μιας νέας εποχής που καθιέρωσε η καινοφανής αυτή Εκκλησιολογία, η παντελώς αντίθετη προς την Εκκλησιολογία της α΄ Χιλιετίας.

Όταν οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί της Ιερουσαλήμ διαμαρτυρήθηκαν στους απελευθερωτές Λατίνους, για το γεγονός ότι συστήνουν Λατινικό Πατριαρχείο στη δικαιοδοσία του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων, αυτοί απάντησαν με ένα καινοφανές επιχείρημα, ένα επιχείρημα κουλτουραλιστικό, πολιτιστικό. Απήντησαν ότι αυτοί είναι Λατίνοι και ομιλούν άλλη γλώσσα, διαφορετική από τη Λατινική και ότι έχουν άλλο λατινικό τελετουργικό, έχουν άλλο Ritus. Για το λόγο λοιπόν, ότι ήσαν Λατίνοι, είχαν άλλη γλώσσα και άλλο πολιτισμό και ότι είχαν διαφορετικό Ritus, έφτιαξαν άλλη Εκκλησία στο χώρο της δικαιοδοσίας του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων.

Το ίδιο φαινόμενο συναντάται αργότερα με τους Προτεστάντες από το 1517 και εντεύθεν, όταν στους κόλπους της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας αυτή τη φορά, οι Διαμαρτυρόμενοι στο όνομα της κάθε επιμέρους Ομολογίας τους (Confessio) δημιουργούν εκκλησιαστικές κοινότητες δίπλα στις προϋπάρχουσες τοπικές Εκκλησίες των Ρωμαιοκαθολικών. Έτσι οι Διαμαρτυρόμενοι ύστερα από τους Ρωμαιοκαθολικούς, στο όνομα της δικής τους συλλογικής εκκλησιαστικής κουλτούρας, της Ομολογίας της κάθε προτεσταντικής ομάδας, που προτάσσουν, την θέτουν πάνω από την Εκκλησιολογία, προκάλεσαν και προκαλούν και αυτοί συνεδαφικές Εκκλησίες με κριτήριο την Ομολογία τους. Οι Ορθόδοξοι Βούλγαροι στην προσπάθειά τους να αυτονομηθούν πολιτικά και εκκλησιαστικά στο όνομα της εθνικής αυτοδιάθεσης των λαών που ξεκίνησε με τη Γαλλική Επανάσταση δημιούργησαν τη Βουλγαρική Εξαρχία προβάλλοντας το γεγονός ότι αποτελούσαν διαφορετικό Έθνος και διαφορετική φυλή από τους Έλληνες του Πατριαρχείου. Η παραφθορά και η αλλοίωση της έννοιας της Αυτοκεφαλίας οδήγησε κατόπιν στη δημιουργία Εθνικών Εκκλησιών, οι οποίες στη συνέχεια δημιούργησαν το πρόβλημα της Διασποράς.

Να δούμε τα αποτελέσματα της συνεδαφικότητας: Για τους Ρωμαιοκαθολικούς: Αυτό που δημιούργησαν με την αντιεκκλησιαστική συνεδαφικότητα το εισπράττουν στην εποχή μας στους κόλπους τους. Στα Ιεροσόλυμα π.χ. συνυπάρχουν σήμερα 6 συνολικά διακριτά Πατριαρχεία. Δίπλα στο Ορθόδοξο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων υπάρχουν 5 νεοπαγή Ρωμαιοκαθολικά Ριτουαλιστικά Πατριαρχεία. Άλλα όλες οι ανά τον κόσμο Ουνιτικές Εκκλησίες δεν υποδηλώνουν συνεδαφικότητα; Άλλωστε και οι Ανατολικές Καθολικές Εκκλησίες με το *sui iuris status* δεν δημιουργούν συνεδαφικότητα;

Στη Γαλλία και πάλι π.χ., στους αποκαλούμενους λαθεμένα χώρους της Ορθόδοξης διασποράς συνυπάρχουν 6 διακριτές Μητροπόλεις: Δίπλα στη Ρωμαιοκαθολική Επισκοπή Παρισίων υπάρχουν 6 συνολικά διακριτές ομοειδείς Ορθόδοξες εκκλησίες εθνοφυλετικές. Το ανάλογο συμβαίνει και στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κράτη και στην Αμερική και στην Αυστραλία. Κατ' αρχήν θα πρέπει να εξετασθεί η έννοια της Διασποράς. Υφίσταται όντως υποστατικά, κανονικά και εκκλησιολογικά Διασπορά; Εάν δεχθούμε ότι υφίσταται Διασπορά υποστατικά δε θα πρέπει τη Δυτική Ευρώπη ως έδαφος του Πατριαρχείου Ρώμης να τη διακρίνουμε από τα άλλα εδάφη τα εκτός των κατά τόπους Εκκλησιών; Ο Επίσκοπος Ρώμης έφερε τυχαία τον τίτλο του Πατριάρχη της Δύσεως; Ο τίτλος αυτός ήταν κενός περιεχομένου; Τι λύση μπορούμε να προτείνουμε για τη δυτική Ευρώπη, εφ' όσον οι Ορθόδοξες Εκκλησίες δραστηριοποιούνται σε έδαφος μιας ιστορικά και κανονικά προϋπάρχουσας Εκκλησίας; Για τα εδάφη τα κείμενα εκτός όλων των τοπικών Εκκλησιών ισχύει τελικά ο 28. Κανόνας της Χαλκηδόνας η θα προχωρήσουμε σε άλλες ερμηνευτικές θεωρήσεις που αγνοούν το παρελθόν ή αποκόπτονται από αυτό; Και στις δύο περιπτώσεις που νομιμοποιούνται οι Επισκοπικές Συνελεύσεις σε έξω-εκκλησιαστικά εδάφη; Τι θα γίνει με τις Επισκοπικές Συνελεύσεις που προέβλεψε η Σύνοδος της Κρήτης και που ουσιαστικά, αλλά έμμεσα δικαιολογούν την ύπαρξη περισσότερων του ενός Επισκόπων στον ίδιο τόπο;

Είναι βεβαίως προφανές ότι με δεδομένες τις εσωτερικές διαφωνίες μεταξύ των Ορθόδοξων Εκκλησιών σε πλείστα εκκλησιολογικής και κανονικής υφής σοβαρά θέματα το να γίνει λόγος για αποκατάσταση της ενότητας μεταξύ της Ορθόδοξης και της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας είναι ένας λόγος άκαιρος, δεδομένου ότι ο ευκαίος στόχος της ενότητας μοιάζει με ένα μακρινό άπιαστο όνειρο.

Ένα πρώτο βήμα θα ήταν ασφαλώς να προσδιοριστεί η μεταξύ τους σχέση. Τι είναι δηλαδή οι Ορθόδοξοι για τους Ρωμαιοκαθολικούς, και αντίστροφα; Τί ήταν και τί είναι σήμερα; Είναι αιρετικοί; Είναι σχισματικοί; Υπάρχει απλά μια μεταξύ τους διακοπή κοινωνίας; Τι θα εσήμαινε το καθένα από αυτά για το μέλλον;

Για την αρχαία Εκκλησία βεβαίως, για τον Αγ. Ιγνάτιο, τον Άγιο Κυπριανό Καρθαγένης και τη σύνοδο της Αντιόχειας το 341 το αποφασιστικό κριτήριο για το σχίσμα αναφέρεται στην τοπική Εκκλησία: Σχισματικός είναι αυτός που αποχωρίζεται από τον Επίσκοπο του και δημιουργεί το δικό του θυσιαστήριο. Βεβαίως η πράξη αυτή έχει και μια οριζόντια

διάσταση: Ο αποκοπτόμενος από τον Επίσκοπο του αποκόπτεται από την κοινωνία της όλης Εκκλησίας. Αργότερα με τη Γρηγοριανή μεταρρύθμιση και μετά στη Δύση το κέντρο βάρους αλλάζει. Εγγυητής και κριτήριο της ενότητας στο πλαίσιο μιας Οικουμενικής Εκκλησίας είναι πλέον ο Επίσκοπος Ρώμης. Με την πάροδο του χρόνου, σε αντίθεση με τον Άγιο Κυπριανό ή τον Άγ. Ιερώνυμο ξεκαθαρίστηκε ότι ο αιρετικός είναι σχισματικός, αλλά δεν ισχύει αναγκαστικά το αντίστροφο, ενώ ταυτόχρονα επεκράτησε βασισμένη στον Αγ. Αυγουστίνo, η διάκριση των μυστηρίων σε έγκυρα και νόμιμα. Σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και διαφορετικά γεωγραφικά περιβάλλοντα παρατηρείται μιας μορφής *communicatio in sacris*, κάτι που το 1729 απηγόρευσε ιδιαίτερα στη Μέση Ανατολή η Propaganda Fide με Χριστιανούς που δεν ήσαν ενωμένοι με τη Ρώμη.

Σημαντική είναι η συμβολή για το θέμα αυτό του Yves Congar που ασχολήθηκε ιδιαίτερα με αυτό που συνέβη μεταξύ Ανατολής και Δύσεως το 1054. Ο μεταξύ τους χωρισμός δεν ήταν ένα βίαιο αποτέλεσμα που επήλθε με τα αναθέματα αλλά μια προοδευτική αποξένωση που άρχισε ακόμα και πριν τον 11. αιώνα. Εμφιλοχώρησαν πολιτικοί, πολιτιστικοί και τελικά εκκλησιολογικοί παράγοντες, χωρίς κανέναν από αυτούς μόνος του να μπορεί να εξηγήσει την αλλοτρίωση.

Οι γενικότερες απόψεις του Congar φαίνεται να επηρεάζουν τη Β' Βατικανή που στη Constitution *Lumen Gentium* δεν χρησιμοποιεί τον όρο "σχισματικός" ή "διαφωνών" αλλά λόγω του βαπτίσματος τους καλεί όλους Χριστιανούς, ακόμα κι αν δεν έχουν κάποιο σύνδεσμο με τον Επίσκοπο Ρώμης. Περαιτέρω και η *Constitutio Unitatis* δεν κάνει λόγο για σχίσμα, αλλά για χωρισμό, ο οποίος επήλθε αιώνες πριν και για τον οποίο ούτε οι Ορθόδοξοι, αλλά ούτε οι Προτεστάντες είναι υπεύθυνοι.

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι τόσο το *Lumen Gentium*, όσο και το *Unitatis redintegratio* αποδίδουν και αναγνωρίζουν στην Ορθόδοξη Εκκλησία εκκλησιαστικά στοιχεία, όπως η Αγία Γραφή, η πίστη στον Πατέρα και τον Υιό του Θεού, το βάπτισμα, η Θ. Ευχαριστία, και άλλα μυστήρια όπως ο γάμος, το Επισκοπάτο, και η τιμή της Θεοτόκου. Έτσι όποιος έχει βαπτιστεί και πιστεύει στο Χριστό ευρίσκεται κατά κάποιο τρόπο σε μία έστω και ατελή κοινωνία με την Καθολική Εκκλησία. Υπάρχουν σημαντικά εκκλησιαστικά στοιχεία και αγαθά δια των οποίων οικοδομείται και ζωοποιείται η καθόλου Εκκλησία έξω από τα ορατά όρια της Καθολικής Εκκλησίας: Ο γραπτός λόγος του Θεού, η ζωή της χάριτος, η πίστη, η ελπίδα και άλλες δωρεές του Αγίου Πνεύματος. Όλα αυτά που

απορρέουν από το Χριστό και οδηγούν στο Χριστό ανήκουν αυτοδικαίως και ασφαλώς στη μοναδική Εκκλησία του Χριστού. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία (όπως και άλλες χριστιανικές κοινότητες χωρισμένες από την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία), παρόλες τις ελλείψεις της, χρησιμοποιείται από το Άγιο Πνεύμα ως μέσο σωτηρίας. Οφείλουμε να επαναλάβουμε την 3. του Unitatisredintegratio: Άνθρωποι που πιστεύουν στο Χριστό και είναι αληθινά βαπτισμένοι είναι σε κοινωνία με την Καθολική Εκκλησία, παρότι αυτή η κοινωνία είναι ατελής.

Αυτή είναι η θέση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας απέναντι στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Ποιά είναι όμως η θέση της Ορθόδοξης για τη Ρωμαιοκαθολική. Μετά τη διακοπή της κοινωνίας της Ανατολικής με τη Δυτική Εκκλησία που εδραιώθηκε μετά το 1054 σε όλα τα επίσημα δογματικά κείμενα της Ανατολής οι Ρωμαιοκαθολικοί χαρακτηρίζονται ως αιρετικοί, κυρίως λόγω του Πρωτείου του Πάπα και του Filioque. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι ο χαρακτηρισμός “αιρετικοί” για τους Ρωμαιοκαθολικούς δεν ήταν απόλυτα επιτυχής, εάν μεταξύ άλλων ληφθεί υπ’ όψιν ο 6. Κανόνας της Β’ Οικουμενικής Συνόδου που απαιτεί την προϋπαρξη καταδίκης από Οικουμενική Σύνοδο, ενώ κάτι τέτοιο δε συνέβη ποτέ με τους Ρωμαιοκαθολικούς. Εν τούτοις κατά τους τελευταίους αιώνες της Β’ Χιλιετίας εδραιώθηκε στην Ανατολή ή πεποίθηση ότι η Ρωμαιοκαθολική λόγω των δογματικών τους παρεκκλίσεων είναι αιρετικοί. Αυτό όμως παρόλα αυτά δεν εμπόδισε την κατά περιόδους και κατά τόπους μεταξύ τους εκκλησιαστική κοινωνία, όπως στην περίπτωση μικτών γάμων, εκκλησιαστικής κηδεύας κ.λ.π.

Τα πράγματα άλλαξαν τον 20. αιώνα με τις εγκυκλίους του Οικουμενικού Πατριαρχείου του 1902, 1904 και 1920 που καλούσαν όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες να προσέλθουν από κοινού σε διάλογο με τους Ρωμαιοκαθολικούς και τις υπόλοιπες χριστιανικές Ομολογίες. Ο διάλογος αυτός αποφασίστηκε με τις Πανορθόδοξες Διασκέψεις της Ρόδου τη δεκαετία του 1960, ενώ επίσημα ο διάλογος με τους Ρωμαιοκαθολικούς άρχισε το 1980 στο Μόναχο.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθούν δύο σημαντικά πράγματα: α. Το κείμενο της κοινής συμφωνίας Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών στο Μόναχο επισημαίνει, ότι η αποκατάσταση της ενότητας μεταξύ Ανατολής και Δύσης μπορεί να λάβει χώρα, όταν υπάρξει συμφωνία στην πίστη και εξαλειφθούν οι μεταξύ τους δογματικές διαφορές. Β. Οι Ρωμαιοκαθολικοί δεν αποκαλούνταν πλέον αιρετικοί, αλλά ετερόδοξοι. Υπάρχει διαφορά

μεταξύ των όρων αυτών; Φυσικά και υπάρχει. Ο όρος αιρετικός σηματοδοτεί εννοιολογικά την έκπτωση, την αποκοπή και την άρνηση από την καθολικότητα της ζωής και εμπειρίας της αλήθειας και ο όρος αυτός είναι όρος γενικός ιστορικά φορτισμένος χρησιμοποιούμενος αδιάκοπα για όλους τους αποκοπέντας και εκτός – κανονικής Εκκλησίας ευρισκομένους. Ο όρος ετερόδοξοι αφ' ενός μεν διαφοροποιεί τον Ορθόδοξο από τον "άλλως δοκούντα" ως προς την πίστη, αφ' ετέρου όμως υποδηλώνει μια ουδέτερη στάση και αξιολόγηση απέναντι στις υπάρχουσες διαφορές, οι οποίες οφείλουν να αποτελέσουν αντικείμενο διαλόγου στην πορεία αναζήτησης της σύγκλισης. Ενώ ο όρος αιρετικός είναι προσβλητικός, αν όχι υβριστικός, και ανακαλεί από την ιστορική μνήμη αδιάκριτα όλες εκείνες τις ομάδες που απέρριπταν και πολεμούσαν θεμελιώδεις δογματικές θέσεις της Εκκλησίας, αλλά και την ίδια την υπόστασή της, ο όρος ετερόδοξος προσδιορίζει χριστιανικές ομολογίες στις οποίες συντρέχουν οι βασικές προϋποθέσεις διαλόγου, ώστε η προσδοκία της σύγκλισης να μην είναι εκ προοιμίου ανέφικτη. Εκτός όμως όλων τούτου η χρήση του όρου ετερόδοξος - ιδιαίτερα για μας τους Ορθοδόξους που επικαλούμαστε και επιμένουμε στους αρχαίους κανόνες - έχει και μια άλλη θεμελιώδη πρακτική σημασία. Στις σχέσεις μας με τους Ρωμαιοκαθολικούς δεν μπορούν να εφαρμοστούν οι Κανόνες της πρώτης Χιλιετίας και όσα αυτοί προβλέπουν για τους αιρετικούς. Ο όρος ετερόδοξος χρησιμοποιείται και από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Κρήτης το 2016, μια σύνοδος που προετοιμάστηκε στους κόλπους των Ορθοδόξων Εκκλησιών από το 1976, με τη φιλοδοξία να αποφανθεί για μια ποικιλία θεμάτων, εκ των οποίων τελικά συζητήθηκαν μόνο 6, για τα οποία εκδόθηκαν σχετικά κείμενα. Ένα από τα κείμενα αυτά - ίσως το σπουδαιότερο - που αφορά τις σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας προς το λοιπό χριστιανικό κόσμο, επισημαίνεται (6) το εξής: "Κατά την οντολογικήν φύσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἐνότης αὐτῆς εἶναι ἀδύνατον νὰ διαταραχθῆ. Παρὰ ταῦτα, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποδέχεται τὴν ἱστορικὴν ὀνομασίαν τῶν μὴ εὕρισκομένων ἐν κοινῶνι μετ' αὐτῆς ἄλλων ἑτεροδόξων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν". Το κείμενο ξεκάθαρα επισημαίνει, ότι η αποκοπή από την Εκκλησία δεν έθιξε την ενότητά της. Η Ορθόδοξη Εκκλησία παραμένει Μία και Καθολική Εκκλησία. Δηλ. μόνο η Ορθόδοξη Εκκλησία σύμφωνα με το κείμενο είναι κατά την οντολογική της φύση Εκκλησία. Επειδή δεν η Εκκλησία κατά την περιώνυμη φράση του Νικολάου Καβάσιλα "ἐντοῖς μυστηρίοις σημαίνεται", κατά συνέπεια στην Ορθόδοξη Εκκλησία υπάρχουν χωρίς αμφιβολία μυστήρια. Ενώ δε η Εκκλησία είναι Μία και Καθολική, η Ορθόδοξη Εκκλησία αποδέχεται να ονομάζει κάποιες εκτός αυτής

χριστιανικές κοινότητες ως Εκκλησίες. Το να ονομάζεται όμως μια άλλη χριστιανική κοινότητα ως Εκκλησία, αυτό δε σημαίνει, ότι αναγνωρίζεται οντολογικά Εκκλησία όπου υπάρχουν μυστήρια. Στην εκκλησιαστική γραμματεία πολλές φορές οι χριστιανικές αυτές κοινότητες ονομάζονται Εκκλησίες. Έτσι οι Λατίνοι ονομάζονται ως Δυτική Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Μάλιστα οι εκκλησιαστικοί Πατέρες της Β΄ Χιλιετίας, πριν ακόμα την έναρξη της Οικουμενικής Κίνησης τον 20. αιώνα, δεν είχαν καμία δυσκολία να ονομάσουν τους Ρωμαιοκαθολικούς Εκκλησία, ακόμα και όταν ελάμβαναν χώρα προσηλυτιστικές προσπάθειες στο χώρο της Ανατολής και οι σχέσεις Ανατολής και Δύσεως ήταν ιδιαίτερα οξυμμένες, εάν όχι εχθρικές. Ακόμα και ο Μάρκος ο Ευγενικός, ακόμα και μετά την επιτυχία της Συνόδου στη Φλωρεντία, όπως και πολλοί άλλοι μεταγενέστεροι, δεν παύουν να ονομάζουν τους Λατίνους Εκκλησία.

Το κείμενο της Κρήτης προκρίνει τη διεξαγωγή και τη συνέχιση του θεολογικού διαλόγου με τους ετερόδοξους Ρωμαιοκαθολικούς και προσβλέπει στην ύπαρξη συμφωνίας στα θέματα των Μυστηρίων, της Χάριτος, της ιερωσύνης και της αποστολικής διαδοχής. Το σημείο αυτό του κειμένου είναι πολύ σημαντικό, γιατί θέτει κάποια από τα κριτήρια που πρέπει απαραίτητα να πληρούνται για να αναγνωρισθεί μια ετερόδοξη εκκλησιαστική κοινότητα οντολογικά ως Εκκλησία. Η απαρίθμηση των θεμάτων αυτών ασφαλώς δεν είναι αποκλειστική. Σε κάθε περίπτωση η αναγνώριση εκκλησιαστικότητας άλλων χριστιανικών κοινοτήτων προϋποθέτει και Ομολογία πίστης. Αυτό το επεσήμανε κατηγορηματικά, όπως είπαμε, το κείμενο του Μονάχου.

Τι σημαίνουν όλα αυτά για ένα Ρωμαιοκαθολικό; Μήπως στο τέλος – τέλος καταλαβαίνει, ότι για τους Ορθοδόξους οι Ρωμαιοκαθολικοί δεν αποτελούν ουσιαστικά Εκκλησία; Η απάντηση δίνεται εύστοχα κατά τρόπο ευγενικό και συνοπτικό από ένα πρώην εξέχον μέλος της Εταιρείας μας, το μακαριστό Επίσκοπο Γρατιανουπόλεως Δημήτριο Σαλάχα, ο οποίος έγραψε: “Ως προς την Καθολική Εκκλησία η Β΄ Βατικάνειος σύνοδος σαφώς διακήρυξε, ότι τόσο η Καθολική όσο και η Ορθόδοξη Εκκλησία διετήρησαν παρά τον ιστορικό χωρισμό τους, τα στοιχεία εκείνα της αποστολικότητας και της μυστηριακής δομής της Εκκλησίας του Χριστού, τα οποία τις καθιστούν όντως “Εκκλησίες”, όργανα αγιασμού και σωτηρίας, λόγω των Μυστηρίων και ιδιαίτερα της Ιερωσύνης και της Αγίας Ευχαριστίας. Η απόφαση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου διαφοροποιείται...”.

Όπως είπα, ο μακαριστός Επίσκοπος Δημήτριος υπήρξε άνθρωπος καθ' όλα ευγενής. Η απόφαση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου στην Κρήτη δεν διαφοροποιείται απλά, αλλά είναι και εκ διαμέτρου αντίθετη. Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αναγνωρίζει την Ορθόδοξη ως όντως Εκκλησία, δεν συμβαίνει όμως αντίστροφο. Όταν αυτό είναι δεδομένο και όταν ο θεολογικός διάλογος είναι ακόμα μακρύς, δικαιούμαστε να συζητάμε πώς θα πρέπει να ρυθμίσουμε κανονικά θέματα που θα αναφυσούν στην εκ νέου ενωμένη πάλι Εκκλησία; Βεβαίως, εάν για παράδειγμα επιλύσουμε το θέμα της συνεδαφικότητας που δεν αφορά μόνο τις Ορθόδοξες Εκκλησίες μεταξύ τους, αλλά και τη σχέση της Ορθόδοξης με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, αυτό θα διευκολύνει τα μέγιστα και τον ευκαταίο στόχο της μεταξύ μας ενότητας και σύγκλισης. Η συμβολή των Κανονολόγων σε τέτοια θέματα μπορεί να είναι σημαντική. Το θεμελιώδες όμως πρόβλημα είναι το πώς θα υπερβούμε τα εμπόδια που θέτει το Πρωτείο, το Αλάθητο και το πώς θα κατανοούμε τη σχέση Πρωτείου και Συνοδικότητας. Πολύ πρόσφατα the Dicastery for Promoting Christian Unity τον Ιούνιο του παρόντος έτους 2024 δημοσίευσε το κείμενο: "The Bishop of Rome. Primacy and Synodality in the Ecumenical Dialogues and in the Responses to the Encyclical Ut Unum Sint". Στο κείμενο αυτό περιέχονται απαντήσεις άλλων χριστιανικών Εκκλησιών που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση του Πάπα Ιωάννη Παύλου Β' να ανεύρουν, "together, of course", τους τρόπους και τις μορφές με τις οποίες the ministry of the Bishop of Rome "may accomplish a service of love recognized by all concerned". Τι θα πρέπει να γίνει, ώστε να φθάσουμε να αποκαταστήσουμε την ενότητα; Πώς θα πρέπει να φανταστούμε τη διακυβέρνηση της μίας ενωμένης Εκκλησίας; Μήπως θα πρέπει να επανερμηνεύσουμε το κείμενο Pastor Aeternus της Α' Βατικανής; Μήπως θα πρέπει να αποδεχθούμε την αλληλεξάρτηση του Πρωτείου και της συνοδικής διάστασης της Εκκλησίας, όπως αυτή καταγράφεται στον 34. Κανόνα των Αποστόλων; Μήπως θα πρέπει να αποδεχθούμε την πρόταση του Joseph Ratzinger, ότι η Δύση δεν μπορεί να ζητήσει τίποτε περισσότερο από την Ανατολή στο θέμα του Πρωτείου, παρά μόνον αυτά που ίσχυαν κατά την πρώτη Χιλιετία; Τότε τι θα ζητήσει η Ανατολή από τη Δύση. Είναι δυνατό να είναι αρκετό ένα Differentiated Consensus στο θέμα αυτό, ακόμα κι αν μπορούσαμε να φτάσουμε σε μια τέτοιου είδους συμφωνία; Μήπως αλλιώς ο Επίσκοπος Ρώμης θα ασκεί το Πρωτείο του εντός της Εκκλησίας της Δύσεως και αλλιώς στο πλαίσιο της κοινωνίας των Εκκλησιών; Έχουμε πράγματι συνειδητοποιήσει ότι Primacy and Synodality are not two opposing ecclesial dimensions, but rather that they are two mutually constitutive and sustaining realities and therefore should be

addressed together? Τι σημαίνουν τα λόγια του Πάπα Φραγκίσκου: “The journey of ecumenism has allowed us to come to a deeper understanding of the Successor of Peter and we must be confident that it will continue to do so in the future”; Σεμιαενωμένη Εκκλησία θα υπάρχει η δυνατότητα του εκκλήτου και θα λειτουργεί η αρχή της subsidiarity; Τι σημαίνουν οι λόγοι του Πάπα Φραγκίσκου: “Synodality in the broad sense can be seen as the articulation of three dimensions: “all”, “some” and “one”;. Ο Πάπας Φραγκίσκος συνεχίζει: “The primatial ministry is an intrinsic element of the dynamic of synodality, as are also the communitarian aspect that includes the whole People of God and the collegial dimension that is part of exercise of episcopal ministry”.

Είναι αναγκαίο για τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία να ενδυναμώσει τις συνοδικές της δομές that include all the faithful, as envisaged by Vatican II and provided for in the Code of Canon Law, such as diocesan pastoral Councils, diocesan synods and also plenary and provincial councils? Μπορεί η Λατινική Εκκλησία να μάθει κάτι από τις Oriental Churches, αφού ο Code of Canons of the Oriental Churches provides synodal structures including also laity? Ποιά η αξία της πρότασης του Μελχίτου Πατριάρχη Μαξίμου Δ΄ στη διάρκεια ήδη της Β΄ Βατικανής που πρότεινε τη δημιουργία μιας Διαρκούς Συνόδου που να αντιπροσωπεύει το Κολλέγιο των Επισκόπων κατά το πρότυπο της Ενδημούσης Συνόδου στην Ανατολή με την αρμοδιότητα να βοηθά τον Πάπα στην καθημερινή διακυβέρνηση της Εκκλησίας; Ποιά αξία όμως θα έχει η οποιαδήποτε Σύνοδος παρά τω Πάπα, όταν θα έχει μόνο συμβουλευτικό και όχι αποφασιστικό χαρακτήρα; Σε μια ενωμένη Εκκλησία μπορούμε να προσβλέπουμε στον τρόπο διακυβέρνησης της Εκκλησίας κατά την α΄ Χιλιετία, ή αυτός πλέον έχει ξεπεραστεί και δεν έχει νόημα;

Σεβασμιώτατοι, Κυρίες και Κύριοι Καθηγητές, Κυρίες κ΄ Κύριοι! Θα έχετε ίσως αντιληφθεί, ότι το συνέδριό μας που αρχίζει από σήμερα έχει υπό εξέταση 4 κύριες ενότητες: α. Τη φύση του Κανονικού Δικαίου. β. Το ποιος αποφασίζει στην Εκκλησία, θέμα που συνδέεται με τη συνοδικότητα. γ. Τη συνεδαφικότητα στην Εκκλησία και δ. τη διερεύνηση της δομής και λειτουργίας μιας εκ νέου ενωμένης Εκκλησίας. Αυτά είναι τα τέσσερα ειδικότερα θέματα που εντάσσονται ασφαλώς στο γενικό θέμα του Συνεδρίου μας: “Κανονικό Δίκαιο: Παρελθόν, παρόν και μέλλον”. Κανείς δεν μπορεί να ισχυρισθεί, ότι το θέμα αυτό εξαντλείται με το παρόν Συνέδριο. Θα πρέπει να ακολουθήσουν και άλλα συνέδρια που θ΄ ασχοληθούν με προβλήματα που θέτει η σύγχρονη κοινωνία και η Επιστήμη και αφορούν το παρόν και το μέλλον. Οι διακεκριμένοι

Καθηγητές που έχουν αναλάβει εισηγήσεις θα εκθέσουν τις απόψεις τους, τις οποίες στο τέλος του συνεδρίου θα συνοψίσει η Επίτιμος Πρόεδρος της Εταιρείας μας και Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Φριβούργου Astrid Kartijn. Να ευχαριστήσω ιδιαίτερα το διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρείας για την οργάνωση του Συνεδρίου και ιδιαίτερα το Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Περιστερίου κ. Γρηγόριο, τον Πρόεδρο της Εταιρείας μας.

Σας ευχαριστώ πολύ όλους για την παρουσία σας και την υπομονή σας!